

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

روز قضاوت

مبانی آن و تشکیل قوه قضائیه

پژوهشگر: دکتر سید حسن احدی

کد پژوهش ۵۶

نشر میزان

۱۴۰۱

سرشناسه : اسعدی، سیدحسن، ۱۳۱۲ -
 عنوان و نام پدیدآور : روند قضاوت مبانی آن و تشکیل قوه قضائیه
 پژوهشگر سیدحسن اسعدی
 مشخصات نشر : تهران: نشر میزان، ۱۴۰۱.
 مشخصات ظاهری : ۲۳۲ ص.
 شابک : 978-622-212-209-6
 وضعیت فهرست نویسی : فیفا
 یادداشت : کتابنامه؛ همچنین به صورت زیرنویس.
 موضوع : قضاوت — ایران — تاریخ
 موضوع : Judgment -- Iran -- History
 موضوع : دیوان بین المللی دادگستری — تاریخ
 موضوع : International Court of Justice -- History
 موضوع : دیوان بین المللی دادگستری — قوانین و رویه ها
 موضوع : International Court of Justice -- Rules and practice
 رده بندی کنگره : KMH ۱۷۸۷
 رده بندی دیویی : ۳۴۷/۵۵۰۷۷
 شماره کتابشناسی ملی : ۷۶۲۹۷۶۱

هرگونه تکثیر (اعم از چاپ، کپی، فایل الکترونیکی و...) از این اثر بدون اخذ مجوز
 از ناشر خلاف قانون بوده و پیگرد قانونی دارد.
 لطفاً در صورت مشاهده، موارد را به شماره تلفن های ذیل اطلاع دهید.

۱۴۰۰
 نشر میزان
 روند قضاوت
 مبانی آن و تشکیل قوه قضائیه
 دکتر سیدحسن اسعدی
 چاپ اول: تابستان ۱۴۰۱
 قیمت: ۱۲۰۰۰۰ تومان
 شمار: ۱۰۰ نسخه
 شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۱۲-۲۰۹-۶

نشر میزان: خیابان سهروردی شمالی، خیابان خرمشهر، پلاک ۶۲
 تلفن دفتر مرکزی: ۸۸۵۴۹۱۳۱ - ۸۸۵۴۳۱۲۲ تلفن مرکز پخش و فروش: ۸۸۳۴۹۵۲۹ - ۸۸۳۴۹۵۳۰
 فروشگاه مرکزی: خ انقلاب، رویروی درب اصلی دانشگاه تهران، ابتدای خ فخرآزی، پلاک ۸۳، تلفن ۶۶۴۶۷۷۷۰
 پست الکترونیکی: mizannasher@yahoo.com وب سایت: www.mizan-law.ir
 اینستاگرام: nashremizan کانال تلگرام: t.me/nashremizan

فهرست عناوین

صفحه	عنوان
------	-------

۱۳	تقریظ
۱۹	دیباچه
۱۹	(۱) با رویکرد تاریخی
۲۰	(۲) با رویکرد آئینی
۲۰	(۳) با رویکرد حقوق عرفی ملی و بین‌المللی
۲۱	(۴) ردیابی پیشینه‌ی تدوین قوانین عرفی
	(۵) ضرورت همخوانی روند قضاوت مبانی آن و تشکیلات قوه‌ی قضائیه با ارزش‌های اجتماعی ملی و هماهنگی روند قضاوت، مبانی آن و تشکیلات مراجع قضائی فراملی
۲۴	با حقوق و معاهدات بین‌المللی
	(۶) ضرورت تصویب و اجرای قوانین محدودکننده‌ی آزادی مطلق افراد و دولت‌ها و لزوم تشکیل قوه‌ی قضائیه‌ی ملی و بین‌المللی
۲۹	
۳۱	(۷) لزوم اجرای مجازات متناسب با زیان‌های وارده بر اثر جرم ارتكابی
	(۸) اشاره‌ای به مصادیق متفاوت و حتی متضاد واژه‌ی «عدالت» در فرهنگ‌های جوامع بشری در دهکده‌ی جهانی
۳۳	
۳۴	(۹) اشاره‌ای به هدف عمده از این تحقیق و تألیف کتاب
۳۵	(۱۰) ادوار و نهادهای بین‌المللی مورد واکاوی در این کتاب

فصل یکم

روند قضاوت، مبانی آن، آیین دادرسی و تشکیلات قضایی در دوران
سلطنت هخامنشیان، اشکانیان و ساسانیان در ایران باستان

صفحات ۳۷-۴۸

- (۱) روند قضاوت، مبانی آن، تشکیلات قضایی و آیین دادرسی در عصر سلطنت
هخامنشیان ۳۷
- چکیده‌ی کلام در فراز ۱ این فصل ۴۳
- (۲) روند قضاوت، مبانی آن، تشکیلات قضایی و آیین دادرسی در حکومت‌های بعد از
هخامنشیان در ایران باستان به‌ویژه در عهد ساسانیان ۴۴
- الف) اشاره‌ای مختصر به دوران اشکانیان ۴۴
- ب) اشاره‌ای مختصر به روند قضاوت، مبانی آن و اجرای عدالت در دوره‌ی
ساسانیان ۴۴
- نتیجه‌گیری ۴۷

فصل دوم

اشاره‌ای مختصر به روند قضاوت و مبانی آن در عهد خلفای عرب
و حکام پس از آنها تا حمله‌ی مغول به بغداد در نیمه‌ی دوم

قرن هفتم هجری قمری

صفحات ۴۹-۵۲

فصل سوم

اشاره‌ای مختصر به روند قضاوت و مبانی آن از نیمه‌ی دوم
قرن هفتم هجری قمری تا برقراری نظام سلطنت مشروطه

در سال ۱۲۸۵ هجری شمسی

صفحات ۵۳-۵۴

فصل چهارم

روند قضاوت، مبانی آن، آیین دادرسی و تشکیلات قوهی قضائیه از
برقراری نظام سلطنت مشروطه پارلمانی (۱۲۸۵ شمسی) تا استقرار
نظام جمهوری اسلامی (دوازدهم فروردین ماه ۱۳۵۸)

صفحات ۵۵-۹۶

الف) درآمد	۵۵
ب) پیشینهی قانوننویسی عرفی در عصر قاجاریه و روند قضاوت بر مبنای آنها و احکام دین مقدس اسلام	۵۶
پ) تعریف قوهی قضائیه در متمم قانون اساسی نظام سلطنت مشروطه‌ی پارلمانی ...	۶۰
ت) اشاراتی مختصر به فرایند قانونگذاری عرفی مرتبط با قضاوت، آیین دادرسی و تشکیلات قوهی قضائیه در دوران نظام سلطنت مشروطه‌ی پارلمانی از مجلس اوّل شورای ملی تا دوره‌ی بیست و چهارم و ذکر برخی از این قوانین برای نمونه	۶۱
ث) تذکر	۷۳
ج) اشاره به فرایند تصویب برخی قوانین مهم دوران سلطنت مشروطه که در دوران نظام جمهوری اسلامی هم با تغییرات و اصلاحاتی مبنای قضاوت می‌باشند	۷۳
۱- قانون مدنی	۷۳
۲- قوانین مرتبط با خانواده	۷۳
الف) برخی از قوانین مرتبط با خانواده در دوران سلطنت مشروطه	۷۴
ب) برخی قوانین مرتبط با خانواده که در نظام جمهوری اسلامی مصوب شده است	۷۴
تذکر	۷۴
۳- قانون آیین دادرسی مدنی	۷۷
۴- قوانین کیفری	۷۹
۵- آیین دادرسی کیفری	۸۲

روند قضاوت، مبانی آن و تشکیل قوهی قضائیه

۶- فراتحلیلی مختصر درباره‌ی انتخابی بودن قضاوت و اجرای عدالت ۸۴

فصل پنجم

پژوهشی تطبیقی درباره‌ی روند قضاوت، مبانی آن و استقلال قوهی

قضائیه در دوران سلطنت مشروطه با نظام جمهوری اسلامی

صفحات ۹۷-۱۵۴

- الف) درآمدی مختصر ۹۷
- ب) تغییرات در قوانین ۱۰۰
- ب - ۱) تغییر قانون اساسی ۱۰۱
- ب - ۲) استقلال قوهی قضائیه و قضاوت ۱۰۲
- ب - ۲ - ۱) استقلال قوهی قضائیه و قضاوت در متمم قانون اساسی در دوره‌ی
برقراری نظام سلطنت مشروطه‌ی پارلمانی ۱۰۲
- ب - ۲ - ۲) استقلال قوهی قضائیه و قضاوت در قانون اساسی نظام جمهوری
اسلامی ۱۰۳
- ب - ۳) وظایف قوهی قضائیه ۱۰۷
- ب - ۳ - ۱) وظایف قوهی قضائیه در دوران سلطنت مشروطه‌ی پارلمانی ۱۰۷
- ب - ۳ - ۲) وظایف قوهی قضائیه در نظام جمهوری اسلامی ایران ۱۰۹
- ب - ۳ - ۳) توضیح مختصری پیرامون پیشگیری از وقوع جرم مقرر شده در فراز ۵
اصل یکصد و پنجاه و ششم قانون اساسی جمهوری اسلامی ۱۱۰
- ب - ۴) تغییر در قانون مدنی و آئین‌نامه‌ی دادرسی آن ۱۱۴
- ب - ۵) تغییرات کلی در قانون مجازات و آیین‌نامه‌ی دادرسی آن ۱۱۴
- ب - ۶) توضیحی مختصر ۱۱۷
- ب) فراتحلیلی مختصر درباره‌ی انواع مجازات‌ها ۱۱۹
- ب - ۱) تعریف مجازات ۱۱۹

- پ - ۲) انواع مجازات‌ها ۱۱۹
- پ - ۳) برخی جرایم و مجازات‌هایی که مورد بحث و نقد قرار دارند ۱۲۱
- پ - ۳ - ۱) زنای محصنه ۱۲۳
- فرا تحلیلی مختصر درباره‌ی مجازات سنگسار ۱۲۸
- پ - ۳ - ۲) بیان مختصر جرایم مرتبط با مواد مخدر و روانگردان ۱۳۱
- پ - ۳ - ۳) جرایم رایانه‌ای ۱۳۷
- پ - ۴) اهم مجازات‌های متداول اصلی ۱۳۹
- پ - ۴ - ۱) مجازات حبس ۱۴۰
- پ - ۴ - ۲) مجازات جریمه‌ی نقدی و مصادره‌ی اموال تحصیل شده از جرم ۱۴۳
- پ - ۴ - ۳) مجازات شلاق زدن به مجرم ۱۴۵
- پ - ۴ - ۴) مجازات اعدام و مروری مختصر بر پیشینه‌ی آن ۱۴۵
- پ - ۴ - ۵) اشاره‌ای به برخی موارد متوقف شدن اجرای مجازات‌ها ۱۵۳

فصل ششم

توضیح مختصر تطبیقی درباره‌ی تشکیلات قوه‌ی قضائیه در دو

نظام سلطنت مشروطه و جمهوری اسلامی

صفحات ۱۷۰-۱۵۵

- الف) ساختمان وزارت دادگستری و نمودارهایی از تشکیلات اداری و قضائی در دو نظام سلطنت مشروطه و جمهوری اسلامی ۱۵۵
- الف - ۱) نمای ساختمان وزارت دادگستری و توضیح مختصری درباره‌ی آن ۱۵۵
- الف - ۲) نمودارهای تشکیلاتی قوه‌ی قضائیه در دو نظام سلطنت مشروطه و جمهوری اسلامی ۱۵۹
- ب) آشنایی با نهادهای مهم قوه‌ی قضائیه که در روند قضاوت اشتغال دارند ۱۶۱

روند قضاوت، مبانی آن و تشکیل قوه قضائیه

- ب - ۱) درآمدی مختصر ۱۶۱
- ب - ۲) دیوان عالی کشور و وظایف آن ۱۶۴
- ب - ۳) وظایف دیوان عدالت اداری ۱۶۷
- ب - ۴) مراجع شبه قضایی ۱۷۰

فصل هفتم

نقش قراردادهای استرداد مجرمان، انتقال محکومان، معاضدت قضائی
و عناوین مشابه در حقوق کیفری و «اجرای عدالت»

صفحات ۱۷۱-۱۸۴

- الف) درآمدی مختصر ۱۷۱
- ب) اشاره‌ای به برخی قوانین ایران در حوزه همکاری‌های قضائی با دیگر کشورها ۱۷۹
- پ) اشاره‌ای به قراردادهای استرداد مجرمان و عناوین مشابه دیگر در مقررات ایران ۱۸۰

فصل هشتم

روند قضاوت در دیوان بین‌المللی دادگستری

صفحات ۱۸۵-۱۹۰

- الف) تاریخ تأسیس، ساختار و عضویت در آن ۱۸۵
- ب) حضور ایران در این دادگاه ۱۸۹

فصل نهم

روند قضاوت در دیوان بین‌المللی کیفری

صفحات ۱۹۱-۲۱۸

- الف) درآمدی مختصر ۱۹۱

ب) تأسیس دیوان بین‌المللی کیفری	۱۹۲
پ) شخصیت حقوقی دیوان بین‌المللی کیفری و انتخاب قضات	۱۹۳
ت) ارکان دیوان بین‌المللی کیفری	۱۹۴
ث) جرائم مورد رسیدگی دیوان بین‌المللی کیفری	۱۹۴
ج) صلاحیت زمانی مقرر شده در اساسنامه دیوان بین‌المللی کیفری	۱۹۵
چ) آغاز ورود دادگاه بین‌المللی کیفری برای رسیدگی به جرائم	۱۹۶
ح) جبران خسارات بزه‌دیدگان	۱۹۷
خ) عدم اجرای قاعده‌ی مرور زمان در دیوان بین‌المللی کیفری	۱۹۸
د) پذیرفته‌نشدن حق شرط در عضویت در دیوان بین‌المللی کیفری	۱۹۹
ذ) همکاری سازمان ملل متحد و شورای امنیت آن با دیوان بین‌المللی کیفری	۲۰۰
ذ-۱) همکاری شورای امنیت سازمان ملل متحد با دیوان (ماده‌ی ۱۷)	۲۰۰
ذ-۲) همکاری سازمان ملل متحد و دیوان (ماده‌ی ۱۸)	۲۰۱
ذ-۳) امضای موافقتنامه بین سازمان ملل متحد و دیوان	۲۰۳
ر- مجازات‌های مقرر شده در احکام دیوان بین‌المللی کیفری	۲۰۳
ز- تجدیدنظر در اساسنامه‌ی دیوان بین‌المللی کیفری	۲۰۵
فرا تحلیل	۲۰۵
الف) تطبیق مقررات و صلاحیت‌های دیوان بین‌المللی کیفری با حقوق بین‌المللی	۲۰۶
ب) تذکری در مورد عدم تناسب بین مجازات‌های مقرر شده در ماده‌ی ۷۷ اساسنامه‌ی	
دیوان بین‌المللی کیفری با برخی جرایم مهم	۲۱۰

فصل دهم

نقش پلیس جنائی بین‌المللی (اینترپل) در اجرای عدالت

صفحات ۲۱۹-۲۲۶

الف) درآمدی مختصر	۲۱۹
-------------------	-----

روند قضاوت، مبانی آن و تشکیل قوه قضائیه

- ب) مروری مختصر بر تاریخچه‌ی تشکیل و ساختار پلیس بین‌المللی جنائی
 (ایتریل) ۲۲۰
- پ) وظایف پلیس بین‌الملل جنائی (ایتریل) ۲۲۳
- ت) محل استقرار دفاتر پلیس بین‌الملل جنائی ۲۲۴

فهرست منابع

ص ۲۳۱ - ۲۲۷

- الف) کتاب‌ها ۲۲۷
- ب) قوانین و اسناد ۲۳۰
- پ) مقاله‌ها ۲۳۰

www.ketab.ir

فاحکم بین الناس بالحق ولا تتبع الهوى^۱
بین مردم قضاوت به حق کن و پیرو هوای نفس نباش.

اشاره‌ای مختصر بر پیشینه‌ی تاریخی، آئینی و حقوق عرفی ملی و بین‌المللی روند
قضاوت و مبانی آن

(۱) بارویکرد تاریخی

با رویکرد تاریخی نمی‌توان سرآغاز معننی برای روند قضاوت،
مبانی آن و تشکیل نوع مشخصی قوه‌ی قضائیه‌ی مستقل از دیگر قوا
را اعلام کرد.

آنچه محرز می‌باشد این است که انسان‌ها از وقتی در زمان
جنگل‌نشینی زیر یک سقف و مسکن واحد تشکیل خانواده داده‌اند
محدودیت‌ها و حقوق متقابلی را پذیرفته و تکالیف مدنی و کیفری
نامدونی را عهده‌دار شده‌اند که مکلف بوده‌اند به این تکالیف عمل کنند
و حقوق یکدیگر را رعایت نمایند و چنانچه فردی در خانواده از انجام
تکالیفش خودداری می‌کرده مستحق نوعی مجازات و یا اقدام به فعل یا
ترک فعلی بوده که معمولاً بزرگ خانواده دربارهی او قضاوت و او را

روند قضاوت، مبانی آن و تشکیل قوهی قضائیه

و اداریه انجام فعل و یا ترک فعل نامناسب و یا مجازات می‌نموده است. در هر حال باید توجه داشت که چون انسان از حیث غریزی و... احتیاج به زندگی جمعی دارد تا بتواند نیازهای خود را برآورده کند و در فرایند رفع نیازهای افراد با هم، اصطکاکاتی رخ می‌دهد لازم است در هر عصری افرادی در جامعه باشند که طبق مقررات مبتنی بر ارزش‌های اجتماعی که اموری واقعی هستند^۱ قضاوت و رفع اختلاف نمایند.

(۲) با رویکرد آئینی

با رویکرد آئینی، احکام ادیان و باورهای آئینی در گُتبی مانند تورات، گات‌های زرتشتی، اوستا، وندیداد، اناجیل اربعه، قرآن مجید و... مقرر گردیده است. در این قبیل مذاهب علاوه بر اعمال عبادی دربارهی افعال و ترک افعال مدنی و کیفری نیز احکامی آمده که این احکام مبنا و اساس قضاوت‌ها دربارهی معتقدان به ادیان یهودی، مسیحی، مسلمان، آئین زرتشتی و... می‌باشد.

(۳) با رویکرد حقوق عرفی ملی و بین‌المللی

با رویکرد حقوق عرفی ملی و بین‌المللی سرآغاز قضاوت و شکل‌گیری انواع قوهی قضائیه همزمان است با تدوین و لازم‌الاجرا شدن قوانین عرفی ملی اقوام و ملت‌ها، اسناد بین‌المللی جامعه‌ی ملل^۲

۱ - نخستین جامعه‌شناسی که گفت: ارزش‌های اجتماعی اموری واقعی هستند. امیل دورکیم (Emile Durkheim) معروف به پدر جامعه‌شناسی نوین است که در سال ۱۸۵۷ متولد و در سال ۱۹۱۷ فوت شده است.

2. League Nations

و خلف آن سازمان ملل متحد^۱ مانند میثاق بین‌المللی حقوقی مدنی و سیاسی، اعلامیه‌ی جهانی حقوق بشر، کنوانسیون‌ها، پروتکل‌های جهانی آمرانه، معاهده‌های بین‌دولت‌ها، تأسیس دیوان بین‌المللی دادگستری و دیوان بین‌المللی کیفری و ... که این مقررات با هدف تنظیم روابط افراد یک ملت و ارتباطات دولت‌ها با یکدیگر و پیشگیری از ارتکاب تخلف و جرم و به منظور اجرای عدالت فردی و اجتماعی توسط مقامات صالح برای تدوین قوانین ملی یا بین‌المللی مصوب و با الحاق و عضویت دولت‌ها در کنوانسیون‌ها و معاهده‌ها با رویکردهای فراملیتی، چندملیتی و بین‌المللی لازم‌الاجرا گردیده است.

بنابراین مبانی حقوقی روند قضاوت عرفی در کشورها ارزش‌های اجتماعی ملی و در دهکده‌ی جهانی ارزش‌های جامعه‌ی جهانی است.

۴) ردیابی پیشینه‌ی تدوین قوانین عرفی

طبق مندرجات منابع مکتوب در فضاهای واقعی و الکترونیکی در فضای مجازی، قانونگزاری عرفی و لازم‌الاجرا شدن قوانین عرفی در جوامع انسانی را می‌توان از حدود هشت هزار سال قبل ردیابی کرد چنانکه اقوام فینیقی، آشوری، مصری، سومری و ... قوانینی داشته‌اند که در ادوار آنها لازم‌الاجرا و مبنای قضاوت بوده است.

چنانکه در مصر باستان، قوانین در شکلی مدون و نسبتاً مترقی در آن زمان تدوین شده بوده است.

درباره‌ی مالکیت و چگونگی تقسیم ارث قوانین مفصل و دقیقی وجود داشته و داوران بیش‌تر در موارد مزبور قضاوت‌های روشن و

همخوانی داشته‌اند.

همگان در برابر قانون و دادگاه مساوی بوده‌اند، اما به این شرط که متداعیین (دو طرف دعوی و نزاع) در یک طبقه از حیث ثروت و نفوذ و موقعیت خانوادگی و اجتماعی با یکدیگر مساوی باشند.

قدیمی‌ترین سند قانونی جهان مربوط به مصر قدیم است که اکنون در موزه‌ی بریتانیا نگهداری می‌شود.

این سند اظهارنامه‌ای است درباره‌ی ماجرای از ماجراهای پیچیده‌ی ارث که به محکمه تسلیم شده است.

قضات از طرفین دعوا می‌خواهند که مرافعه، استدلال و مصاحبه به صورت نطق و خطابه نباشد بلکه طرفین موظفند هر چه را که می‌خواهند بگویند به صورت کتبی به دادگاه تقدیم کنند.^۱

از قوانینی که حدود دوهزار سال پیش از میلاد مسیح مصوب و اجرا می‌شده و متن آن در منابع مکتوب و الکترونیک در دسترس است قانون حمورابی می‌باشد.

حمورابی ششمین و مشهورترین پادشاه سلسله‌ی عموری‌ها^۲ در این دوران در قرن هجدهم قبل از میلاد (۱۷۵۰-۱۷۹۲ ق - م) در زمان تسلط بر سرزمین بابل قانونی مشتمل بر ۲۸۲ ماده^۳ مقرر کرد که

۱- صفحات ۳۵ و ۳۶ کتاب سیر قضاوت در ادوار مختلف تاریخ مطالعه شود.

۲- عموری‌ها (Lesammorreens) مردمانی از اعقاب عمور، پسر کنعان بودند که در حدود متجاوز از دو هزار سال پیش از میلاد مسیح می‌زیستند. سرزمین آنان سومر (Sumer) یا شنعان (Shinan) بود که در ساحل راست رودخانه‌ی فرات در غرب بحرالمتیت تا بابل قرار داشت.

3. Le Code Hammurabi

قدیمی‌ترین قانون در دسترس است.

این قانون که بر روی ستونی از سنگ دیوریت زیبایی نوشته شده در سال ۱۹۰۲ در میان کاوش‌های باستان‌شناسی شوش به دست آمده و به طوری که معلوم می‌شود آن را به عنوان غنیمت جنگی در زمان‌های گذشته از بابل به عیلام برده‌اند. این ستون سنگی هم اکنون در موزه‌ی لوور پاریس^۱ در فرانسه نگهداری می‌شود.

شیل باستان‌شناس فرانسوی نخستین کسی است که در سال ۱۹۰۲ میلادی این سنگ‌نبشته‌ها را که متون قوانین حمورابی بر روی آنها حک شده بود، قرابت کرد.

اهم موضوعاتی که در این ۲۸۲ ماده آمده و مسائل اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، مدنی، خانواده، کیفری و حقوق زنان است را می‌توان به شرح زیر فهرست نمود:

- حقوق اعضای خانواده
- حقوق تجارت
- حقوق و تکالیف ارباب نسبت به غلام و کنیز و بالعکس
- کرایه حیوانات و خساراتی که از این بابت وارد می‌آید
- اجاره‌ی کشتی‌ها
- حق الزحمه‌ی پزشکان و معماران
- جنایات بر ضد مالکیت و روابط ارباب و رعیت
- قسم دروغ

1. Louvre National Museum of France.

- رشوه دادن به قاضی و بی عدالتی قضات

- خریدن شهود و افتراء

- تعدی و تجاوز به حقوق هر شخص دیگر

(۵) ضرورت همخوانی روند قضاوت مبانی آن و تشکیلات قوه قضائیه با ارزش‌های اجتماعی ملی و هماهنگی روند قضاوت، مبانی آن و تشکیلات مراجع قضائی فراملی با حقوق و معاهدات بین‌المللی

۵-۱) روند قضاوت، مبانی آن و تشکیلات قوه قضائیه، قوانین مربوط به انتخاب قضات، انواع قوانین مدنی و کیفری و آیین‌نامه‌های دادرسی در کشورها و جوامع بشری در هر زمان متناسب با فرهنگ جوامع و ارزش‌های اجتماعی و همچنین هماهنگ با دیگر نهادهای دولتی و حکومتی آن زمان بوده است. چنانکه در محاکمه‌ی سقراط^۱ و محکوم شدن او در آتن به جرم بی‌اعتقادی سقراط به خدایان جامعه‌ی آتن، نقش فرهنگ و ارزش‌های اجتماعی جامعه‌ی آتن در مجرم شناختن سقراط به وضوح قابل درک است.

به‌طور کلی باید گفت انواع جرایم و مجازات‌ها در طول تاریخ مدون بشر در جوامع گوناگون با توجه به فرهنگ جوامع متفاوت بوده که هم اکنون نیز این تنوع و تفاوت در کشورهای مختلف مشاهده می‌شود.

برای مثال همجنسگرایی در قانون مجازات و احکام اسلامی جرم جنایی و حتی طبق ماده‌ی ۲۳۴ قانون جدید مجازات جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۹۲ برای مرتکب لواط مجازات اعدام مقرر شده ولی

۱- برای آگاهی درباره‌ی سقراط و افکار او از صفحه‌ی ۵۴ کتاب فلسفه از آغاز تا مطهری تألیف دیگری از مؤلف این کتاب مطالعه شود.

در ۲۳ کشور جهان، همجنسگرایی قانونی است و حتی در دفاتر اسناد رسمی ثبت می‌شود و حقوقی بر آن برای طرفین مترتب است^۱ و مجازات اعدام در بسیاری از کشورها از مجازات‌ها حذف شده ولی در برخی از کشورها در مورد جرایم ویژه‌ای اجرا می‌شود.^۲

۵-۲) از مطالعه‌ی تعاریف و تحلیل‌های کارشناسانه‌ی ارائه شده درباره‌ی حقوق جزای بین‌الملل برمی‌آید که مبانی و اساس حقوق جزای بین‌الملل، اعلامیه‌های جهانی، کنوانسیون‌های عرفی مرتبط با حقوق بشر و حقوق بشردوستانه‌ی آمرانه و همچنین عهدنامه‌هایی است که توسط جامعه‌ی ملل^۳ و به ویژه خلف آن سازمان ملل متحد^۴ تدوین و دولت‌ها آنها را امضا و یا به آنها ملحق شده‌اند.

قوانین حقوق جزای بین‌الملل عبارت از مجموعه مقرراتی است که با هدف تعریف و احصاء جرائم و جنایات بین‌المللی و ملزم نمودن دولت‌ها به تعقیب و مجازات مرتکبان این نوع جرائم با اعمال اصولی از قبیل: صلاحیت سرزمینی^۵، صلاحیت ملیتی^۶، صلاحیت جهانی^۷، صلاحیت حفاظتی^۸ و... از طرف دولت‌ها، تدوین شده است.

۱- برای آگاهی بیشتر از صفحه‌ی ۳۲ کتاب «بزهکاری و راهبردهای کاربردی پیشگیری از آن» تألیف دیگری از مؤلف این کتاب مطالعه شود.

۲- برای آگاهی بیشتر از صفحه‌ی ۷۴ کتاب مذکور در پاورقی ۱ مطالعه شود.

3. League Nations

4. United Nations = UN

5. Territorial Principal

6. Nationality Principal

7. Universal Principal

8. Protective Principla

مبارزه با برخی جرائم به خصوص جرائم سازمان یافته‌ی فراملی^۱ مانند قاچاق مواد مخدر^۲، قاچاق اسلحه^۳ (اعم از متعارف و غیرمتعارف)، قاچاق مهاجران^۴، قاچاق اشخاص^۵، تروریسم^۶، پولشویی^۷ و جرائمی از قبیل: جنایت علیه بشریت^۸، جنایات جنگی^۹، نسل‌کشی^{۱۰}، تجاوز^{۱۱} و...، نیاز به همکاری بین‌المللی و دولت‌ها دارد. فلسفه‌ی تأسیس سازمان‌های بین‌المللی مانند پلیس بین‌الملل^{۱۲} در دهه‌ی سوم قرن بیستم و دیگر ارگان‌های جهانی دست‌اندرکار مبارزه با جرائم شدید^{۱۳} و فراملیتی مانند تشکیل دیوان بین‌المللی کیفری در سال ۲۰۰۲ در لاهه‌ی هلند که به عنوان دادگاه مکمل دادگاه‌های ملی در اساسنامه‌اش یاد شده^{۱۴} در راستای همکاری‌های بین‌المللی در مجازات کردن مرتکبان این نوع جرائم است.

اگر چه قاچاق مواد مخدر و تروریسم در ردیف جرائم مندرج در

1. Transnational Organized crimes

2. Illicit Traffic on Narcotic Drugs

3. Illicit Traffic On Weapon

4. Emigrants Smuggling

5. People Smuggling

6. Terrorism

7. Money Laundering

8. Crimes Against Humanity

9. War Crimes

10. Genocid

11. Aggression

12. International Criminal Police Organization = ICPO (Interpol)

۱۳ - چنانچه حداکثر مجازات جرمی چهار سال یا بیش‌تر باشد جرمی شدید تلقی می‌شود.

۱۴ - مقدمه و ماده‌ی ۱ اساسنامه‌ی دیوان بین‌المللی کیفری.

ماده‌ی پنج اساسنامه^۱ دیوان بین‌المللی کیفری نیامده و بالفعل رسیدگی به آنها در صلاحیت این دیوان بین‌المللی کیفری نمی‌باشد، ولی برای افزودن به جرائم مورد رسیدگی دیوان مزبور در کنفرانس مربوط، قطعنامه صادر گردیده بود.

در کنفرانس تجدیدنظر سال ۲۰۱۰ بر اثر اختلاف نظر دولت‌ها در تعریف جرم تروریسم (منشأ اختلاف نظر فعالیت‌های فلسطینی‌ها برای پس گرفتن سرزمین‌هایشان از اشغالگران صهیونیستی است) در این مورد نتیجه‌ی قطعی حاصل نشد، اما احتمال دارد در کنفرانس‌های بعدی اتفاق نظر حاصل شود و این جرائم و حتی به جاست جرم پولشویی که علاوه بر جرم مکمل بودن برای انواع قاچاق و فراهم آوردن امکانات برای ارتکاب جرم تروریسم، خود نیز طبق کنوانسیون بین‌المللی پالرمو^۲ جرمی مستقل است در ردیف جرائم مورد رسیدگی دیوان مذکور قرار گیرند.

در هر حال جرم سازمان‌یافته‌ی فراملی قاچاق مواد مخدر و روانگردان علاوه بر اینکه در سطح جهان جنایت شدید است، عامل

۱- در ماده‌ی ۵ اساسنامه جرایم مورد رسیدگی دیوان بین‌المللی کیفری عبارت است از: جرم نسل‌کشی، جنایات علیه بشریت، جنایات جنگی و جرم تجاوز. برای آگاهی بیشتر به صفحه‌ی ۲۲۴ کتاب دهده‌ی جهانی تألیف دیگری از مؤلف این کتاب و همکار مراجعه شود.

۲- برای آگاهی بیشتر در مورد کنوانسیون پالرمو:

(United Nations Convention Against transnational Organized crimes 2000)

فصل چهارم کتاب دهده‌ی جهانی تألیف دیگری از مؤلف این کتاب و همکار مطالعه شود.

جنایات دیگری مانند آدم‌ربائی، حمل اسلحه، قتل نفس، ایراد ضرب و جرح و پولشویی هم می‌باشد.

کشوری را در جهان سراغ نداریم که به نحوی به آثار سوء گوناگون قاچاق و عرضه‌ی مواد مخدر و روانگردان مبتلا نباشد و به همین جهت ارگان‌های بین‌المللی دست‌اندرکار مبارزه با مواد مخدر به ویژه دفتر کنترل مواد مخدر و پیشگیری از جرم سازمان ملل متحد^۱، کمیسیون مواد مخدر سازمان ملل متحد^۲ و کمیسیون‌های فرعی آن^۳، هیأت بین‌المللی کنترل مواد مخدر^۴، مجمع عمومی^۵ سازمان ملل متحد و دیگر ارگان‌های جهانی مربوط دولت‌ها را به پیوستن و الحاق به معاهده‌های ذکر شده در این باب ترغیب و تأکید می‌کنند، دولت‌ها طبق تعهداتی که دارند در استرداد مجرمان و دیگر موارد مندرج در معاهده‌ها با یکدیگر همکاری نمایند.

متأسفانه برخی دولت‌های ملحق شده به کنوانسیون‌های سه‌گانه‌ی لازم‌الاجرا و پروتکل اصلاحی ۱۹۷۲^۶ در مبارزه با قاچاق این مواد و

1. United Nations Office For Drug Control and Vcrime Prevention = UNODC

2. Cpmmission on Illicit Drugs = CND

3. Subcommissions on Illicit Drugs, traffic and Related Matters.

4. International Narcotics Control Board = INCB

5. UN General Assembly

۶- کنوانسیون‌های لازم‌الاجرای فعلی عبارتند از: (۱) معاهده‌ی واحد ۱۹۶۱ که با پروتکل ۱۹۷۲ اصلاح شده و ۱۸۶ کشور به آن ملحق شده‌اند. (۲) کنوانسیون مواد روانگردان ۱۹۷۱ که ۱۸۳ کشور به آن ملحق گردیده‌اند. (۳) کنوانسیون مبارزه با قاچاق مواد مخدر و روانگردان ۱۹۸۸ که ۱۸۴ کشور به آن ملحق شده‌اند.

همکاری‌های لازم تعلل می‌ورزند و به تعهدات خود عمل نمی‌کنند و لذا لازم است برای تضمین گردش صحیح و قانونی مبارزه با قاچاق مواد مخدر و روانگردان در سطح بین‌المللی علاوه بر دیوان بین‌المللی کیفری، شورای امنیت نیز در موارد قاچاق عمده‌ی جهانی توسط باندهای بین‌المللی با رویکرد امنیتی مداخله نماید.

۶) ضرورت تصویب و اجرای قوانین محدودکننده‌ی آزادی مطلق افراد و دولت‌ها و لزوم تشکیل قوه‌ی قضائیه‌ی ملی و بین‌المللی

۶-۱) برخی می‌گویند: بشر آزاد آفریده شده، محدودیت‌ها و مجازات‌ها برخلاف حقوق طبیعی انسان‌هاست.

حقوقدانان می‌گویند: باید محدودیت‌ها و مجازات‌ها توسط قوه‌ی مقننه‌ی منتخب ملت به صورت قانون مصوب شود و فقط در موارد ضروری با توجه به عوامل مشدده و مخففه و متناسب با زیان‌های واقعی ناشی از فعل یا ترک فعل مرتکب به بزه‌دیده [اعم از افراد و جامعه] پس از صدور حکم قطعی قضایی اجرا گردد و اعمال مجازات توسط فرد بزه‌دیده به طور قطع توالی فاسد بسیاری خواهد داشت. چنانکه منتسکیو^۱ می‌گوید:

«اگر مردم جرایم و توهین‌های وارده بر خود را شخصاً قضاوت و بزهکار را محاکمه و مجازات کنند معایب و مفاسد بزرگ پدیدار خواهد شد و ضروری است افراد صلاحیت‌دار انتخاب شوند تا بتوانند طبق قوانین قضاوت عادلانه نمایند».

۱ - برای آگاهی از افکار منتسکیو از صفحه‌ی ۲۳۱ کتاب فلسفه از آغاز تا مطهری، تألیف دیگری از مؤلف این کتاب مطالعه شود.

منتسکیو در انتقاد از روند قضاوت در رُم می‌نویسد:

«در رُم باستان قضات فقط رأی می‌دادند که متهم، مرتکب جرم شده و مقصر است و کیفر مقرر گردیده در قانون را قاضی حکم می‌داد و قضات حق نداشتند کیفیات مشدده و مخففه را در اوضاع و احوال متهم مراعات و حداکثر یا حداقل مجازات را حکم دهند.»^۱

البته اکنون با اصلاحات انجام شده در حقوق جنایی و کیفیت رسیدگی به جرایم، رعایت کیفیات مشدده و مخففه در اوضاع و احوال مرتکب جرم، امری پذیرفته شده در قوانین کیفری کشورها و در حقوق جنایی بین‌المللی است.

در فرازهای «الف» تا «ت» ماده‌ی ۱۸ قانون جدید مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ در مورد جرایم تعزیری قاضی مکلف شده انگیزه‌ی مرتکب، وضعیّت ذهنی و روانی وی، شیوه‌ی ارتکاب جرم، سوابق فردی، خانوادگی و... حین ارتکاب جرم را که از کیفیات مشدده و مخففه محسوب می‌شوند را در اصدار حکم مجازات در نظر بگیرد.

۶-۲) در منشور سازمان ملل متحد که تمام ۱۹۴ دولت عضو متعهد به اجرای آن هستند و دیگر اسناد معتبر و لازم‌الرعايه که منابع مستند در حقوق بین‌المللی کیفری می‌باشند برای دولت‌ها تکالیف و محدودیت‌هایی برقرار گردیده و هیچ مقام دولتی نمی‌تواند به حقوق یا محدوده‌ی جغرافیایی کشور دیگر تجاوز و یا مبادرت بر صدور فرمان ترور افرادی از تبعه و عضو دولت کشور دیگر نماید مگر آنکه مورد از

۱- برای آگاهی بیش‌تر صفحات ۳۰ و ۳۱ کتاب سیر قضاوت در ادوار مختلف تاریخ مطالعه شود.

مصادیق ماده‌ی ۵۱ منشور سازمان ملل متحد باشد.

بنابراین صدور فرمان دونالد ترامپ رئیس جمهور سابق امریکا در مورد ترور سردار شهید حاج قاسم سلیمانی که به دعوت دولت عراق به بغداد می‌رفت و با توجه به گزارش شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد از مصادیق ماده‌ی ۵۱ منشور سازمان ملل نمی‌باشد و همچنین فرمان ترور دانشمند هسته‌ای ایران شهید محسن فخری‌زاده که گفته می‌شود صادرکننده‌ی فرمان، نخست وزیر اسرائیل با هدف برانگیختن دولت جمهوری اسلامی به انتقامی عجولانه و آغاز جنگ در مدت کوتاهی که از ریاست جمهوری دونالد ترامپ رئیس جمهور نامتعالی امریکا و حامی سرسخت صهیونیست‌ها بوده باید در مراجع صالح قضایی به خصوص از سوی صاحبان دم مطرح و صادرکنندگان فرمان و عمال آنها محاکمه و مجازات شوند.

۷) لزوم اجرای مجازات متناسب با زیان‌های وارده بر اثر جرم ارتكابی

با تأیید نظریه‌ی لزوم متناسب بودن مجازات با زیان‌های واقعی جرم ارتكابی به افراد و جامعه‌ی بزه دیده، این موضوع نیز مورد پذیرش همگان است که هیأت حاکمه و قوه‌ی مقننه‌ی منتخب مردم برای حفظ نظم عمومی در جامعه، اجرای عدالت اجتماعی و نیل به اهداف ملی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی کشور مجبورند رفتارهای مخل نظم عمومی و مغایر با ارزش‌های اجتماعی تضییع‌کننده‌ی حقوق افراد و جامعه را ممنوع نمایند و با هدف تحقق عدالت اجتماعی با تصویب و اجرای قوانین بازدارنده و کاربرد راهبردهای بومی پیشگیری از جرایم و ارتكاب اعمال خلاف با

برقراری تشکیلات قضایی و محاکم، فرد خاطی را طبق آیین‌نامه‌های دادرسی مصوب قانونی محاکمه و به مجازات متناسب با زیان‌های واقعی جرم ارتکاب یافته محکوم و از اصدار حکم مجازات مفرطانه پرهیز نمایند.

از این‌رو نمی‌توان هیأت حاکمه‌ی منتخب ملتی را یافت که سرپرستی جامعه‌ای را عهده‌دار باشد و در عین حال افراد آن جامعه از آزادی مطلق لجام‌گسیخته برخوردار باشند بلکه هیأت حاکمه، قوهی مقننه و قوهی قضائیه برای نیل به اهداف ملی و تأمین مصالح عالی‌هی جامعه‌ی تحت حکومت خود ناگزیرند در سیاست مدنی و کیفری کشور آزادی افراد را محدود و مرتکبان تخلف یا جرم را به ایفای تعهد و یا مجازات متناسب و عادلانه محکوم نمایند.

متأسفانه در کشورهایی که حکومت‌های توتالیتر^۱ و دیکتاتوری حاکم هستند مجازات‌ها شدید و همراه با شکنجه است. این در حالی است که از دوران‌های سابق به تجربه تأیید شده که هر قدر شکنجه و مجازات تشدید شود مجرمان بیش‌تر به ارتکاب جرایم وادار می‌شوند، چنانکه منتسکیو از قول نویسندگان چینی نقل می‌کند که:

«در امپراتوری چین هر قدر بر تعداد شکنجه‌ها افزوده می‌شد به همان اندازه کشور به انقلاب نزدیک‌تر می‌گشت و هر اندازه اخلاق مردم فاسدتر می‌گردید به هر تعداد و تنوع شکنجه‌ها افزوده می‌گشت. تقریباً در تمام کشورهای اروپایی هر اندازه که مردم به آزادی معقول

۱- برای آگاهی از ویژگی‌های حکومت‌های توتالیتر از صفحه‌ی ۲۵۴ کتاب ایران در گذشته، حال و آینده، تألیف دیگری از مؤلف این کتاب مطالعه شود.

نزدیک می‌شدند به همان اندازه از شمار مجازات‌ها کاسته می‌شد و هر اندازه که از آزادی معقول دور می‌شدند به همان اندازه به شمارهی کیفرها افزوده می‌گشت.^۱

در عصر حاضر حقوق‌دانان، جامعه و جرم‌شناسان می‌گویند:

«هر قدر شکنجه‌ها تشدید، اجرای مجازات اعدام بیش‌تر و کشتار مردم در تظاهرات مسالمت‌آمیزشان زیاده‌تر شود زوال حکومت نزدیک‌تر خواهد شد.»

۸) اشاره‌ای به مصادیق متفاوت و حتی متضاد واژه‌ی «عدالت» در فرهنگ‌های جوامع بشری در دهکده‌ی جهانی

لازم است توجه شود علی‌رغم اینکه دهکده‌ی جهانی بر اثر ارتباطات فوق سریع در فضاها و واقعی و مجازی جوامع بشری حدود هشت میلیارد نفری در حال شکل‌گیری است واژه‌ی «عدالت» در مقررات حقوق عرفی جنایی ملی و بین‌المللی مصادیق متفاوت و حتی متضاد دارد. چنانکه در قوانین جنایی برخی نهادهای بین‌المللی مانند دیوان بین‌المللی کیفری^۲ و برخی کشورها،^۳ شخصی که مرتکب قتل عمدی فردی و حتی گروهی شده^۴ و یا مبادرت به نسل‌کشی کرده در

۱- صفحه‌ی ۲۵۰ کتاب سیر قضاوت در ادوار مختلف تاریخ.

۲- برای آگاهی فصل نهم مطالعه شود.

۳- به صفحه‌ی ۲۵۱ کتاب دهکده‌ی جهانی تألیف دیگری از مؤلف این کتاب در مورد آندرس پرویک نروژی مراجعه شود.

۴- مانند برنتون تارانت نیوز لندی که در ماه مارس ۲۰۱۹ به دو مسجد

«اجرای عدالت» به حبس ابد و یا چند سال زندان محکوم می‌شود و حتی گهگاه در طول مدت حبس به مناسبت‌هایی مورد عفو قرار گرفته و پس از مدتی از زندان آزاد می‌گردد، اما در مقررات جنایی برخی کشورها قاتل به عمد باید قصاص و اعدام شود.

در قوانین جنایی جوامعی اگر جنس مؤنث چند تار موی سر خود را نپوشاند شلاق می‌خورد، زندانی می‌شود و اگر سوار بر اتومبیل شخصی باشد وسیله‌ی نقلیه‌ی او برای مدتی توقیف می‌گردد، اما در برخی جوامع همین دختران حوا با پوشش چهار عضو نازیبای بدن خود لخت و عور در معابر عمومی قدم می‌زنند و همه‌ی این جوامع مدعی «اجرای عدالت» هستند. چه ناهنجاری‌های اجتماعی و جنایاتی که با سوء استفاده از واژه‌های «عدالت» و «آزادی» در این دهکده‌ی جهانی رخ می‌دهد و تا چه حد «روند قضاوت» و «مبانی آن» در دهکده‌ی جهانی با هم متفاوت و حتی متضاد هستند!

۹) اشاره‌ای به هدف عمده از این تحقیق و تألیف کتاب

هدف عمده از تحقیق و تألیف این کتاب که مطالب آن از هیچ‌گونه عوامل خارج از ضوابط تحقیق میدانی و علمی - پژوهشی متأثر نشده و ثمره‌ی سال‌ها تجربه‌اندوزی شغلی، مسافرت به کشورهای متعدد و مطالعه‌ی منابع معتبر علمی کتبی و الکترونیکی در حوزه‌های تاریخی، آئینی و حقوق عرفی ملی و بین‌المللی که مرتبط با مبانی و

→ مسلمانان در نیوزلند حمله کرد پنجاه نفر را کشته و تعداد زیادی را مجروح کرد اما در تاریخ ۶ آگوست ۲۰۲۰ (۱۳۹۹/۶/۶) هجده ماه پس از ارتکاب جنایت به حبس ابد محکوم شد.

کیفیت روند قضاوت و اجرای عدالت در تاریخ مدون دو هزار و پانصد ساله‌ی ملی و حدود از یک قرن حقوق جنایی بین‌المللی و همچنین نهادهای قضایی بین‌المللی مانند دیوان بین‌المللی دادگستری لاهه و دیوان بین‌المللی کیفری می‌باشد، یافتن پاسخ این پرسش است که:

در کدام عصر از اعصار روند قضاوت به خصوص در ایران، «اجرای عدالت»^۱ تحقق چشمگیری داشته است؟

۱۰) ادوار و نهادهای بین‌المللی مورد واکاوی در این کتاب

ادوار و نهادهای بین‌المللی مرتبط با روند قضاوت و مبانی آن در این کتاب عبارتند از:

۱- دوران سلطنت هخامنشیان، اشکانیان و ساسانیان تا حمله‌ی اعراب به ایران (از قرن هفتم قبل از میلاد مسیح تا قرن هفتم بعد از میلاد).

۲- از برقراری حاکمیت خلفای عرب، حکومت رؤسای ایلات و سلاطین مستبد تا برقراری نظام سلطنت مشروطه‌ی پارلمانی (از قرن هفتم میلادی تا ۱۲۸۵ هجری شمسی).

۳- از استقرار نظام سلطنت مشروطه‌ی پارلمانی تا برقراری نظام جمهوری اسلامی (از ۱۲۸۵ هجری شمسی تا دوازدهم فروردین سال ۱۳۵۸)

۴- از برقراری نظام جمهوری اسلامی تاکنون (از دوازدهم فروردین

۱- عدالت: یعنی هر کس آنچه استحقاق دارد دریافت کند به عبارت دیگر دادن حق هر کس به اندازه‌ی استحقاقش.

سال ۱۳۵۸ تا پاییز سال ۱۴۰۰).

۵- واکاوی و بازنمایی این موضوعات که انعقاد قراردادهایی مانند استرداد مجرمان، معاضدت قضایی و اسناد مشابه بین دولت‌ها و همچنین پلیس جنایی بین‌المللی که از اوایل قرن بیستم در دستگیری مجرمان فراری و تحویل آنها به مقامات ذیصلاح کشورها فعال است و یا دیوان بین‌المللی دادگستری که طبق ماده‌ی ۹۲ منشور سازمان ملل متحد تأسیس شده و نیز دیوان بین‌المللی کیفری که از سال ۲۰۰۲ فعالیت خود را آغاز کرده تا چه حد در «اجرای عدالت» مفید بوده و هستند؟

سید حسن اسعدی

بهار ۱۴۰۰